

Projekt: Digitální učební materiály ve škole, registrační číslo projektu CZ.1.07/1.5.00/34.0527
Příjemce: Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická, Husova 3, 371 60 České Budějovice

Název materiálu: Teorie osobnosti

Autor materiálu: PhDr. Jitka Ivanková

Zařazení materiálu:

Šablona: Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (III/2)

Sada: PS1

Tematická oblast: Úvod do obecné psychologie

Datum (období) vytvoření: 1. 10. 2013

Předmět: Psychologie, 2. ročník

Číslo DUM: 19

Ověření materiálu ve výuce:

Datum ověření: 1. 11. 2013

Ověřující učitel: Bc. Helena Šorfová

Třída: ZDA 2.A

Popis způsobu použití materiálu ve výuce:

Výuková elektronická prezentace slouží jako podpurná a názorná pomůcka k výkladu učitele. Prezentace výstižně a názorně zachycuje v předmětu Psychologie základní vědomosti o teorii osobnosti, které si mohou žáci zaznamenat a využít při domácí přípravě. Materiál obsahuje zpětnou vazbu ověřující pochopení nové látky v podobě závěrečného snímku s otázkami k opakování tématu.

Tento výukový materiál je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

TEORIE OSOBNOSTI

Definice osobnosti

- vnímají osobnost jako něco, co skutečně existuje a co má skutečné účinky

Teoretici „já“

Behavioristé

- pokládají osobnost za pouhou odvozeninu z chování, jež samo je jediným přímým přímo pozorovatelným a měřitelným jevem.

Teorie osobnosti

Osobnost je definována jako **dynamický zdroj chování, identity a jedinečnosti každé osoby.**

Obecně řečeno je **teorie rámec**, který si může vytvořit každý na základě určitých dokázaných skutečností k vysvětlení nějakých více či méně složitých problémů.

Teorie osobnosti jsou soustavy vypracované psychology nebo psychiatry. Ti se snaží vysvětlit **interakci dynamických sil** působících v životě každého člověka.

Dynamika osobnosti

V každé osobnosti se nacházejí **různé síly**.

Některé jsou **intrapersonální** a mají vztah k našim vnitřní pochodům a určují naše vztahy k lidem okolo nás. Tyto síly jsou označovány jako **dynamika osobnosti**.

Vnitřní svět každé osoby je složitou strukturou takové **dynamiky** – fyziologických, psychologických a sociálních potřeb, které působí jako motivační činitele.

Základní vlastnosti teorií osobnosti (I)

Jasnost a pocho- pitel- nost výkladu

Pokud vysvětlení osobnostní dynamiky postrádá jasnost, pak napomáhá vysvětlení, jak osobnost funguje, nýbrž je spíše zamlžuje.

Logická stavba

Vnitřní rozpornost teorie vede ke zmatku a může zastánce takové teorie i poškodit, pokud se jí důsledně řídí. V odborných kruzích taková teorie rychle zanikne.

Základní vlastnosti teorií osobnosti (II)

Vnitřní jednota

Není-li jasná souvislost mezi jejími částmi, teorie může být přesvědčivá či uchovat svou celistvost. Přestává sloužit jako rámec a nakonec se rozpadne.

Jedinečnost

Aby byla teorie užitečná, musí přinášet nový přístup k výkladu osobnostní dynamiky. Pokud tomu tak není, nejde o pravou teorii, je to odvar vytvořených teorií.

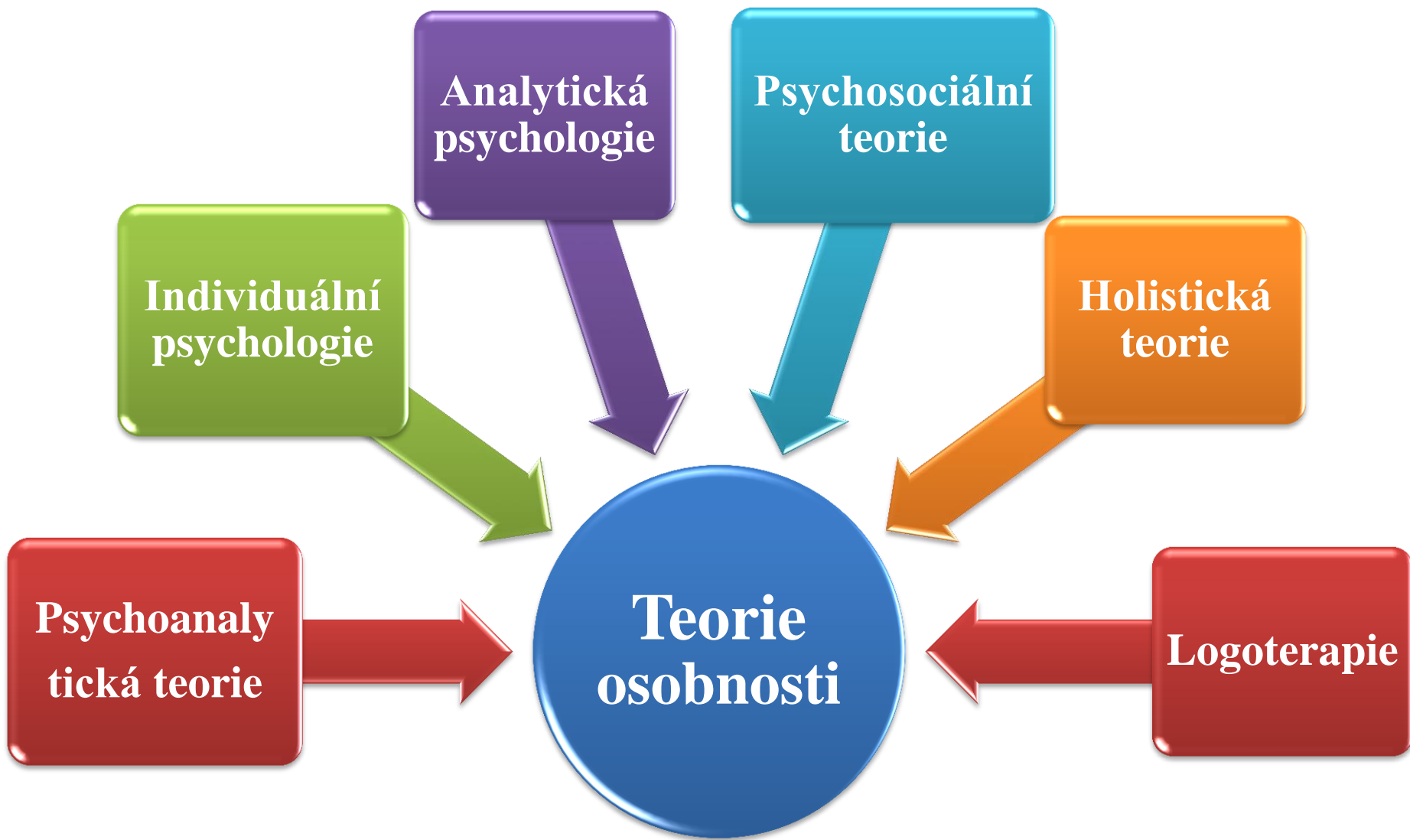
Vztah mezi teoriemi osobnosti a teoriemi poradenství

Teorie poradenství se soustřeďuje na **postoje, dovednosti, techniky**, jichž by měli poradci užívat.

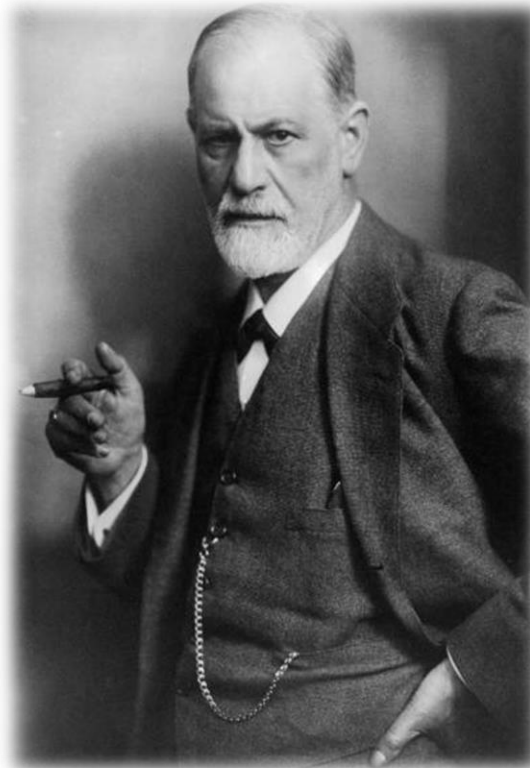

Ve vztahu **poradce-klient** se teorie osobnosti soustřeďují na to, co se děje ve vnitřním světě klientů

1. Psychoanalytická teorie

- Výrazným představitelem psychoanalytické teorie je **Sigmund Freud** (1856-1939), jehož psychoanalýza se stala významnou hybnou silou 20. století.

Obr. 1

Hlavní body Freudovy teorie (I)

- Jedinec je puzen **mocnými fyziologickými silami**, které mají rozhodující vliv na lidský život. Jsou to hlavní determinanty chování a vývoje osobnosti.

Fyziologický determinismus

Sexuální povaha duševní energie

- **Libido** je Freudův vlastní pojem pro psychickou energii, která oživuje všechny osobnostní funkce. Libido je svou povahou sexuální.

- Vrstva pod ní se nazývá **předvědomí** – obsahuje myšlenky, které si člověk kdysi uvědomoval, ale pak je zapomněl. však znovu vybavit. Spodní vrstva ledovce je **nevědomí** – bludiště představ.

Nevědomí

Hlavní body Freudovy teorie (II)

- Je podle Freuda uzavřeným systémem. Tři subsystemy, které v osobnosti existují pospolu a jsou v neustálém boji – **ID, EGO a SUPEREGO**

Struktura osobnosti

Pudy

- představují somatické požadavky kladené na mentální život. Mentální život je psychická oblast jedince. Freudovo pojetí pudů zahrnuje:
 - pudy jsou vrozené
 - patří k id
 - slouží jako psychický projev tělesného napětí

Freudovy základní pudy

Erós

pud života se řídí principem slasti.

- Hl. zaměření je sexuální na erogenní zóny (stimulace vyvolává slast)

Thanatos

- pud smrti se řídí principem nirvány, to je neexistence utrpení a naprostý pokoj, který končí smrtí.

Projevuje se zlostí a agresivním chováním.

Interpersonální konflikty

Id versus ego

- id dožaduje okamžitého uspokojení a ego se snaží tento požadavek uspokojit.

Id versus superego

- požadavky id, vůči nimž superego vystupuje na základě jejich skutečně či domněle neetické povahy

Ego versus superego

- střetnutí mezi racionálním ego a na dokonalosti zaměřeným superego.

2. Individuální psychologie

- Představitelem individuální psychologie je **Alfred Adler** (1870-1937), která klade důraz na začlenění člověka do společnosti.

Obr. 2

Hlavní body Adlerovy teorie (I)

Usilování o nadřazenost

- Podle Adlera usiluje každý člověk o překonání pocitů méněcennosti zakotvených v dětství a o dosažení nadřazenosti.

Společenský důraz

- Usilování o nadřazenost prospívá jedinci pouze tehdy, když je sociálně zaměřeno. Zdravé projevy směřování k nadřazenosti se vyznačují činy, které prospívají všem lidem.

Cílevědomost

- Důležitými prvky individuální psychologie jsou volba cílů. Adler přisuzoval velký význam vědomé dimenzi osobnosti a nevědomí spojoval s neurotickým chováním

Hlavní body Adlerovy teorie (II)

Sourozenecké pořadí

- Adler považuje pořadí narození sourozenců za ukazatele jejich budoucích postojů a vzorců chování.

Vývoj osobnosti

- Zkoumal orgánové méněcennosti, které později včlenil do své teorie osobnosti.

Usilování o nadřazenost

- Každý prožívá silné odhodlání proměnit situaci nedostatku na situaci dostatku, prostřednictvím usilování o nadřazenost. **Psyché má za svůj cíl získání nadřazenosti.**

Hlavní body Adlerovy teorie (III)

Cíl vývoje osobnosti

- Podle Adlera se dobře přizpůsobená osobnost utváří v dětství. Základním znakem je sociální cit. V kladení základů sociální vztáženosti dítěte má rozhodující úlohu jeho matka.

Individuální životní styl

- Zahrnuje znaky, rysy a způsoby chování, vyjadřující pokusy o kompenzaci, kterých člověk užívá k překonání pocitů méněcennosti a k usilování o nadřazenost. Adler klade důraz na **psychosomatický vztah**.

Tvůrčí Já

- *creative self* - Jako přirozený výsledek pozitivního, zdravého, životního stylu. Všichni lidé mohou jedinečným způsobem utvářet své životy, a tím silně ovlivňovat své okolí.

3. Analytická psychologie

- Představitelem analytické psychologie je **Carl Gustav Jung** (1875-1961), který výrazně ovlivnil psychologickou vědu, oblast literatury a umění.

Obr. 3

Hlavní body Jungovy teorie (I)

Osobnost (samostatný systém)

- Jung nepokládal sexuální pudy za hlavní, určující činitele lidského chování. Pojímal osobnost (psyché) jako samostatnou soustavu. Pokládal ego za aktivní než reaktivní.

Rozšířený pohled na minulost

- Jung kladl důraz na minulost jedince. Zahrnoval do ní jak **živočišné** tak **lidské** historické předky (**fylogenetická dimenze**). Zkušenosti od narození (**ontogenetická dimenze**)

Nový pohled na nevědomí

- zděděné kolektivní nevědomí
- získané osobní nevědomí

Hlavní body Jungovy teorie (II)

Sebeuskutečnění a celistvost

- Jung pokládal za zralou, dobře přizpůsobenou osobu takového člověka, který dosáhl vysokého stupně sebeuskutečnění. **Celistvost = zásadní jednota osobnosti**

Struktura psyché

- Osobnost (psyché) se skládá ze čtyř subsystémů:
 - kolektivní nevědomí
 - osobní nevědomí
 - ego, vědomé já
 - bytostné já, které spojuje vědomí s nevědomím.

Hlavní body Jungovy teorie (III)

Kolektivní nevědomí

- souvisí s minulostí a obsahuje v sobě duševní život našich předků až k prvopočátku. Kolektivní nevědomí obsahuje negativní i pozitivní zkušenosti lidských i zvířecích předků.

Archetypy

- **Archetypy napomáhají utváření konkrétních představ**, což vede k rozpoznávání událostí či osob v konkrétním životě, předznamenanych v archetypech.

Určité archetypy se osamostatnily na nezávislé entity:

Persona

Archetypická povaha persony souvisí s principem spojování společenského přijetí s osobní nezávislost. To se ale od generace ke generaci mění.

Animus a anima

Animus pomáhá ženám chápat a oceňovat mužnost. To co znamená animus pro ženy, znamená anima pro muže.

Stín

Věřil, že lidský vnějšek má spojitost se zvířaty. Se stínem by se mělo zacházet jako s odvrácenou stranou vlastní povahy.

Hlavní body Jungovy teorie (IV)

Osobní nevědomí

- Nedědí se z minulosti, nýbrž se získávají. Vynořuje se z citů, myšlenek, emocí...

Komplexy

- Komplexy vznikají z významných a často traumatických osobních zážitků. Představují neukončené záležitosti jedince v životě a mnohdy souvisí se vztahy s důležitými druhými.

4. Psychosociální teorie

Psychosociální teorie může být označena také jako sociálně psychologická, neofreudiánská, analytická nebo sociokulturní.

Mezi hlavní představitele této teorie můžeme zařadit **Ericha Fromma** (1900-1980) a **Erika Eriksona** (1902-1982).

Obě osoby mají ve svých teoriích společné znaky: postfreudovské zaměření, zájem o sociokulturní činitele, které mají vliv na osobnostní úřizpůsobení.

Hlavní body Frommovy teorie

1) **Pojem osobnosti** - Fromm definuje osobnost jako celek zděděných a získaných duševních vlastností, které jsou pro jedince příznačné a činí každého jednotlivce jedinečným.

Rozlišuje 2 složky osobnosti:

➔ **Temperament;**
➔ **Charakter.**

Obr. 4

Produktivní a neproduktivní charakter

Produktivní charakter

- Spočívá v obdarování druhých prostřednictvím lásky a práce.

Neproduktivní charakter

- Je založen na předpokladu, že jedinec není schopen produkovat, a proto musí to, co potřebuje, dostávat od druhých. Toho můžeme docílit buď svým pasivním chováním, nebo aktivním úsilím.

Vzorce jsou založeny na základních procesech:

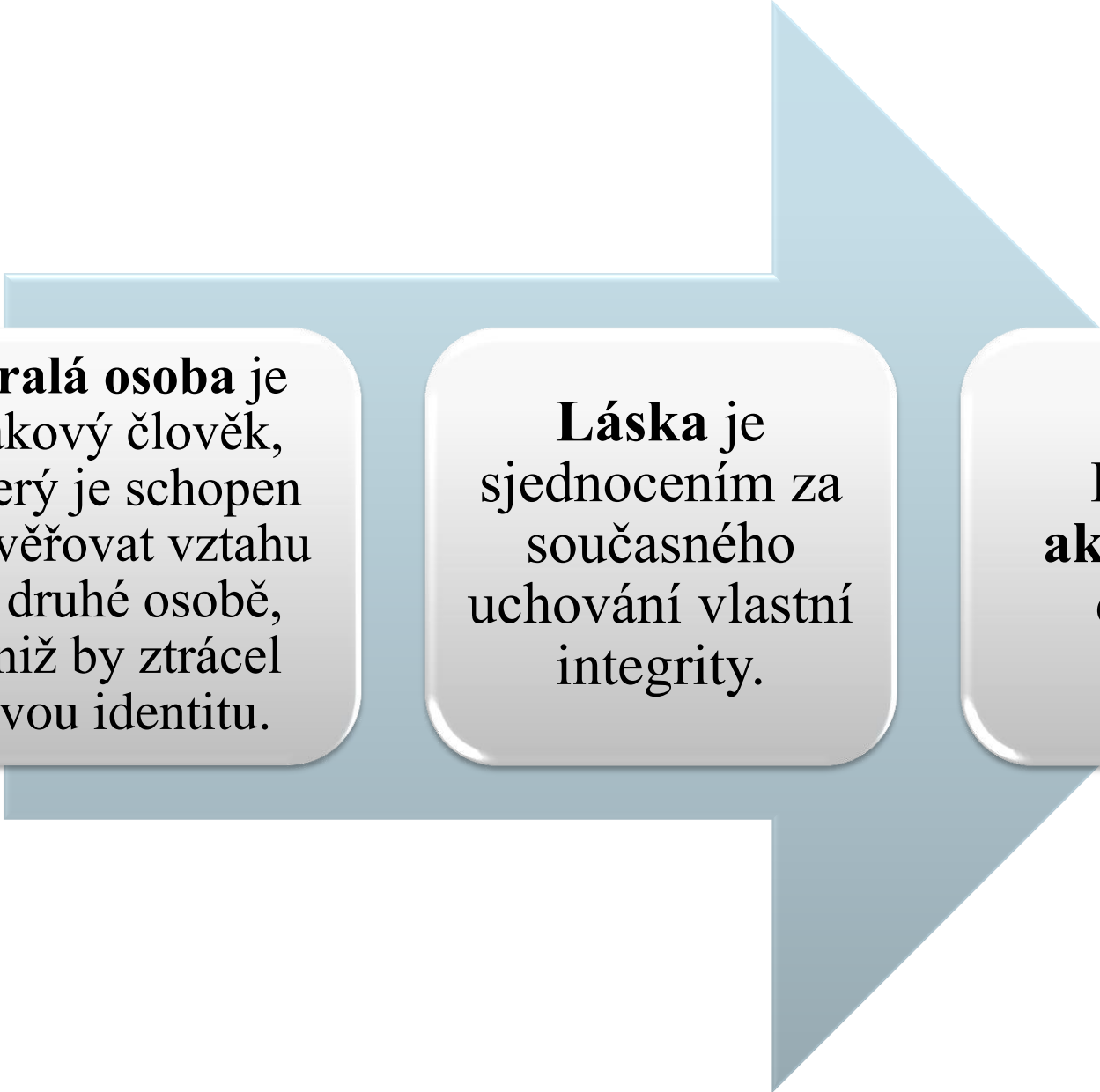
socializace

- Prostřednictvím socializace si člověk vytváří vztah k druhým a k sobě a je ochoten poskytovat jim péči.

asimilace

- Člověk si prostřednictvím asimilace získává či přisvojuje žádoucí předměty.

Zralá osoba je
takový člověk,
který je schopen
důvěřovat vztahu
k druhé osobě,
aniž by ztrácel
svou identitu.

Láska je
sjednocením za
současného
uchování vlastní
integrity.

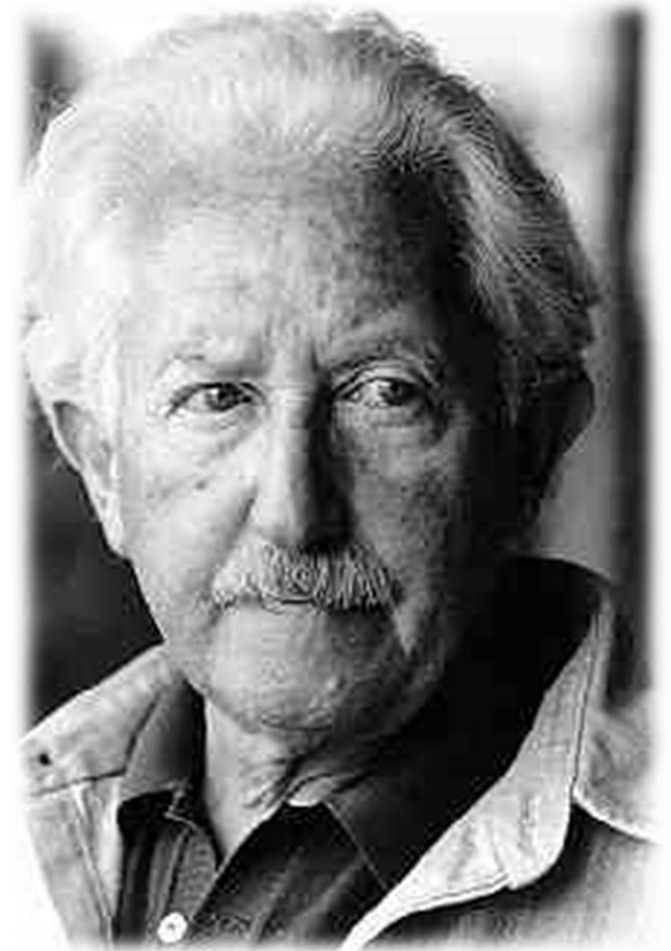
Láska je
aktivní silou
člověka.

Hlavní body Eriksonovy teorie

1. Modifikace psychoanalýzy

- Erikson modifikované psychoanalytické pojetí úspěšně aplikoval na život v **moderní společnosti**.
- Omezil význam pudových motivů při utváření lidského chování.
- Podle jeho názoru jsou **fyziologické tlaky** na osobnost vyvažovány vlivy společenskými a kulturními.

Obr. 5

2. Epigenetická stadia lidského růstu

- Erikson chápal vývoj osobnosti jako proces probíhající epigenetickými stadii od narození do dospělosti a stáří.
- **Epigeneze** (*Epi* = *na*; *Geneze* = *vznik*) je jeden prvek vzniká na podkladě jiného v čase a v prostoru.

3. Identita a ego

- Ústředním tématem je utváření osobní identity, které úzce souvisí s vývojem ego. Než se objeví zralé ego, musí člověk získat přiměřený pocit identity.

Období psychosociálního vývoje podle Eriksona

Stadium	Psychosociální krize	Příznivé vyřešení
1. První rok života	Důvěru versus nedůvěra	Důvěra a optimismus
2. Druhý rok života	Autonomie versus pochybnost	Pocit sebekontroly a dostatečnosti
3. Třetí až pátý rok	Iniciativa versus pocit viny	Účelnost a zaměření, schopnost iniciovat vlastní aktivity
4. Šestý rok až puberta	Píle versus pocity méněcennosti	Zdatnost v intelektuálních, společenských a tělesných dovednostech

Stadium	Psychosociální krize	Příznivé vyřešení
5. Adolescence	Identita versus zmatek	Celistvá představa o sobě jako jedinečné osobnosti
6. Mladší dospělost	Intimita versus izolace	Schopnost vytvářet blízké a trvalé vztahy
7. Střední dospělost	Generativita versus zaujetí sebou samým	Zájem o rodinu, společnost a budoucí generace
8. Pozdní věk	Integrita versus zoufalství	Pocit naplnění a uspokojení, vlastním životem

5. Holistická teorie

Výraz „**holismus**“ pochází z řeckého slova „*holos*“, které znamená úplný nebo sjednocený. Při svém uplatnění ve studiu osobnosti zdůrazňuje holistický přístup **psychosomatickou jednotu a jedinečnost každého člověka.**

Tato teorie má mnoho společného s fenomenologií a s teorií „*já*“. Přejímá také některé pojmy z tvarové psychologie a vychází z **existencialismu** jako svého filozofického základu.

Představitelé holistické teorie jsou **Kurt Goldstein** (1878-1965) a **Abraham Maslow** (1908-1970).

Hlavní body Goldsteinovy teorie (I)

Holistický pohled na osobnost

- Goldstein chápe osobnost jako **jednotnou a plně integrovanou entitu**. Přisuzuje osobnosti jedinou motivační tendenci, která podporuje její růst a uchování její stálosti.

Vliv tvarové psychologie

- Rozmanité způsoby chování je třeba chápat jako **probíhající sled dynamických procesů**, v němž se vždy jedna funkce vynoří jako tvar, zatímco ostatní ustupují do pozadí.

Hlavní body Goldsteinovy teorie (II)

Organismus v sociálním kontextu

- Goldstein spojuje svůj vlastní druh fenomenologie s teoretickými prvky převzatých od Adlera a některých jeho následovníků.

Konkrétní a abstraktní chování

- Výzkum na pacientech s poškozením mozku poskytl Goldsteinovi poznatky umožňující vysvětlit rozdíly mezi zdravě a nezdravě probíhajícími činnostmi organismu.

Jednotná povaha organismu

- Organismus je jednotným útvarem a má rozsáhlý repertoár funkcí, které jsou vzájemně propojeny.

Hlavní body Maslowovy teorie (I)

- Maslow souhlasí s Goldsteinem v tom, že **základní lidská motivace se projevuje snahou o sebeaktualizaci.**
- Maslow přijímá existenci specifických potřeb jakožto motivačních sil a uspořádávání je do hierarchie.

Obr. 6

Hlavní body Maslowovy teorie (II)

Zatímco Goldstein ve své teorii často odkazuje na **medicínu**, Maslow je výrazně zaměřen na **témata filozofická, kulturní a náboženská**.

Goldstein pokládá kontakt člověka s okolím za důležitou podmínku **sebeaktualizace**.

Maslow se oproti tomu soustřeďuje na **intrapersonální růst jedince** a pokládá ryzí lidské kontakty s okolím za přirozený výsledek **sebeaktualizace**.

Struktura lidských potřeb

– Maslow pokládá jedince za integrovaný celek, ale nebrání se uznání existence specifických lidských potřeb, které motivují jeho chování.

Strukturu všech motivačních sil chápe na kontinuu, která sahá od úrovně potřeb až po B-úroveň (B = bytí, ve svém nejhlubším významu).

Hlavní body Maslowovy teorie (III)

Na úrovni potřeb je jedinec motivován ke snaze o **redukci tenze**. Nižší potřeby zajišťují fyziologické přežití jedince, vyšší potřeby (láska, úcta) zajišťují duševní pohodu a rozvoj osobnosti. Potřeba sebeaktualizace představuje přechod od úrovně vyšších potřeb k B-úrovni.

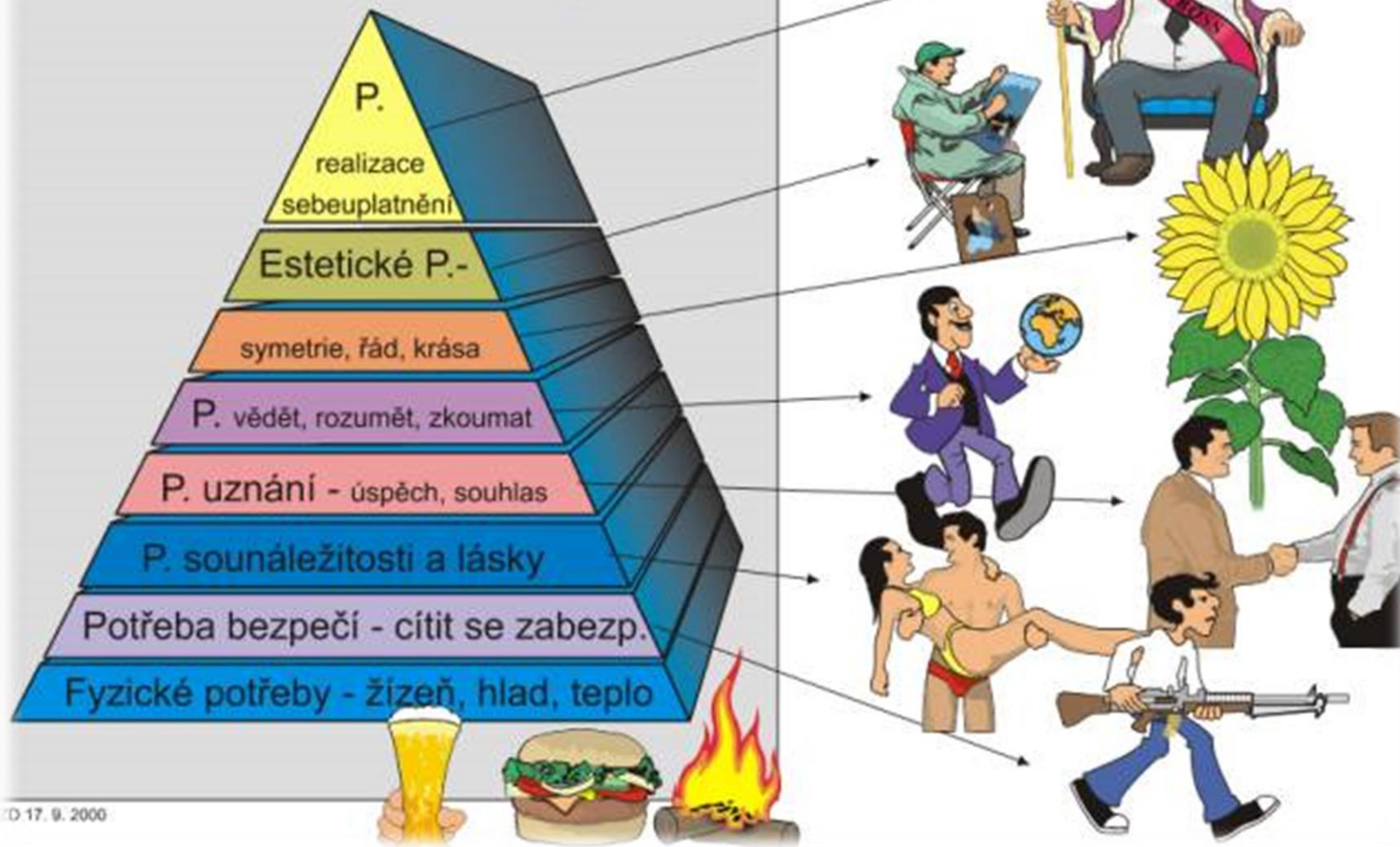
Na **B-úrovni** Maslow umístil **metahodnoty** (metapotřeby), které jsou spjaty s nejvyššími vrcholy lidského potenciálu. Sebeaktualizace je nikdy nekončícím procesem, který postupuje dynamickým sledem stupňů vzhůru po kontinuu. Čím výše jedinec dospěje, tím „hlubšího štěstí, pokoje a bohatství ve vnitřním životě“ může dosáhnout.

Hlavní body Maslowovy teorie (IV)

Úroveň potřeb: hierarchie - hierarchické uspořádání potřeb znamená, že nižší potřeby musí být dostatečnou měrou uspokojeny, dříve než se uplatní potřeby vyšší. Jde o proces svou povahou epigenetický.

V Maslowově teorii se epigenetický princip uplatňuje obdobně, pokud nejsou potřeby určitého stupně v hierarchii v dostatečné míře uspokojeny, další vzestupný krok nenastane.

Maslowova hierarchie potřeb.

© 17. 9. 2000

Obr. 7

6. Logoterapie

- Kořeny logoterapie lze najít v existencialismu, fenomenologii a holismu. Výraz **logoterapie** je odvozen z řeckého slova „*logos*“ = slovo; význam.
- Představitelem logoterapie je **Viktor Emil Frankl** (1905-1997), který se postavil proti Freudovu pojetí „vůle ke slasti“ a Adlerovu pojetí „vůle k moci“.
- Logoterapie, nazývaná „*třetí vídeňskou školou psychoterapie*“, je zbudována kolem svého pojmu „*vůle ke smyslu*“.

Obr. 8

Lidská povaha je trojdimenzionální

- Frankl se zabývá člověkem jako celkem, nikoli jen určitými částmi osobnosti.

Svobodná vůle

- Frankl ji pokládá za základní lidskou vlastnost. Lidská svoboda je omezená. Člověk není svoboden od podmínek. Má však svobodu zaujmout vůči nim určitý postoj.

Prožití hodnoty

- Jakýkoliv opravdový lidský zážitek, který jej obohacuje či povznáší. Za nejhodnotnější lidský zážitek považuje Frankl lásku.

Životní smysl

- Hledání smyslu v životě je hlavní odpovědností každého člověka. Životní smysl není abstraktní, ale konkrétní a jedinečný jako sama situace.

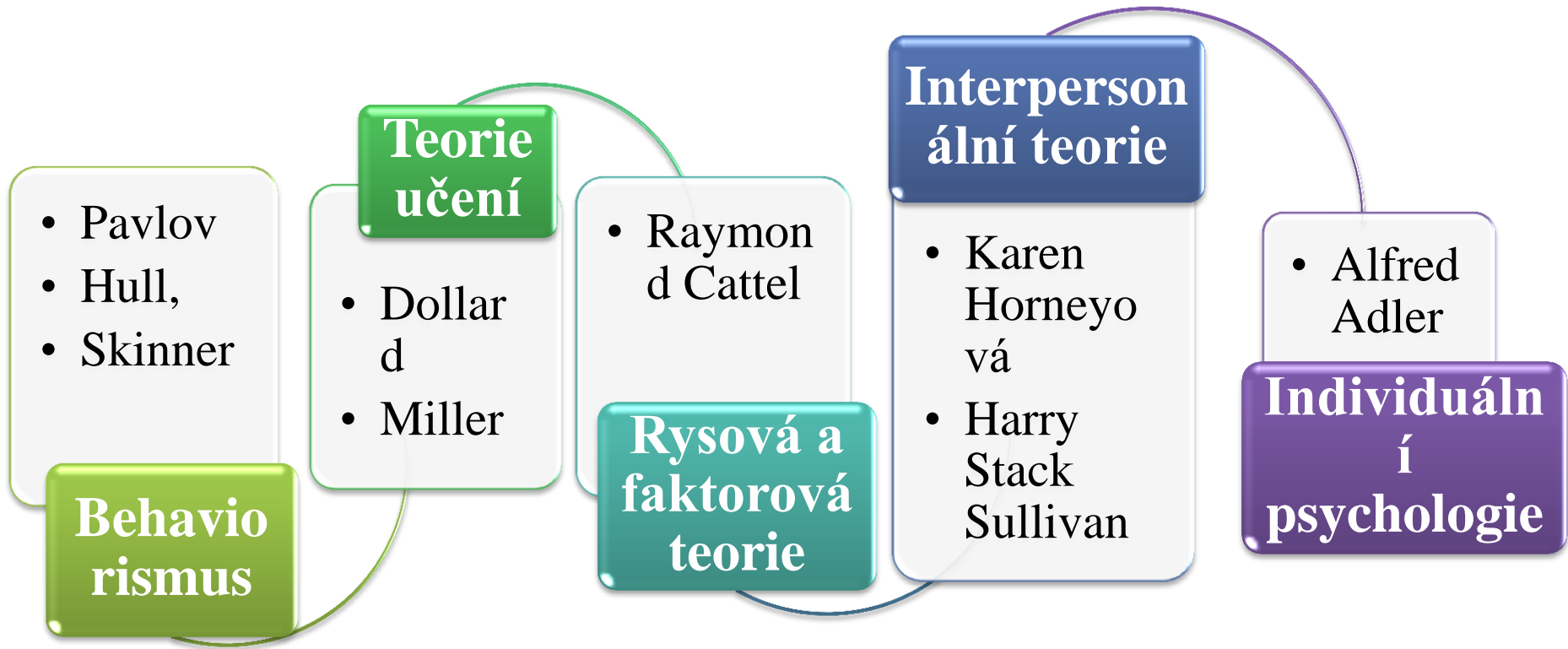
Vykonání činu

- Frankl tvrdí, že každá činnost obsahuje skrytý smysl. Proti tomu i práce (čin), která je svou povahou povznášející, se může stát nesmyslnou, když je konána sebestředně.

Jak objevit životní smysl

Přehled teorií osobnosti

- Erich Fromm,
Erik Eriksson

**Psycho
sociální
teorie**

**Psycho
analytická
teorie**

- Freud Sigmund

- Carl Gustav Jung

**Analytic
ká teorie**

**Holistická
teorie**

- Kurt Goldstein
- Abraham Maslow

- Husserl
- Combs
- Snygg

**Fenomeno
logie**

Otázky k tématu

Kdo je představitelem psychoanalytické teorie?

Z jakých subsystémů se skládá struktura osobnosti podle Freuda?

Kdo je představitelem individuální psychologie?

Umíte popsat Maslowovu hierarchii potřeb?

Kdo je představitel Logoterapie?

DĚKUJI ZA POZORNOST !

Zdroje:

- Atkinsonová, R. Atkinson, R. Smith, E. Bem, D. Nolen-Hoeksema, S. *Psychologie*, Praha: 1995. 863 s. ISBN 80-85605-35-X.
- Drapela, V. *Přehled teorií osobnosti*, Praha: 1997. 175 s. ISBN 978-80-7367-505-9.
- Helus, Z. *Úvod do psychologie*. Praha: 2011. 317 s. ISBN 978-80-247-3037-0.

Zdroje:

- Hladík, J. *Společenské vědy v kostce pro střední školy*. 1. vyd. Praha: 1996. 108 s. ISBN 80-7200-334-8.
- Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: 2001. 286 s. ISBN 80-7178-535-0.
- Mikšík, O. *Psychologická charakteristika*. 1. vyd. Praha: 2007. 274 s. ISBN 978-80-246-1304-8.

Zdroje:

- Říčan, P. *Psychologie osobnosti*. 6. vyd. Praha: 2010. 208 s. ISBN 80-7178-923-2.
- Smékal, V. *Pozvání do psychologie osobnosti*. Brno: 2004. ISBN 80-86598-65-9.
- Vágnerová, M. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: 2004. ISBN 80-2460-841-3.

Zdroje:

- obr. č. 1 – Halberstadt, Max. [cit. 2013-09-26]. Soubor dostupný jako Public Domain na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Sigmund_Freud_LIFE.jpg
- obr. č. 2 – Neznámý autor. [cit. 2013-09-26]. Soubor dostupný jako Public Domain na WWW: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alfred_Adler1.png
- obr. č. 3 – Neznámý autor. [cit. 2013-09-26]. Soubor dostupný pod licencí Creative Commons na WWW: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Jung_1910-cropped.jpg

Zdroje:

- obr. č. 4 – Neznámý autor. [cit. 2013-09-26]. Soubor dostupný jako Public Domain na WWW: <http://www.vety.cz/autori/erich-fromm/>
- obr. č. 5 – Neznámý autor. [cit. 2013-09-26]. Soubor dostupný jako Public Domain na WWW: <http://kyliestopten.weebly.com/7-erik-erikson.html>
- obr. č. 6 – Gobonobo. [cit. 2013-09-26]. Soubor dostupný pod licencí Creative Commons na WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Abraham_Maslow.jpg

Zdroje:

- obr. č. 7 – Neznámý autor. [cit. 2013-09-26]. Soubor dostupný jako Public Domain na WWW: http://www.radialnimysleni.cz/assets/images/MaMe_Maslowova_pyramida.jpg
- obr č. 8 – Prof. Dr. Vesely, Franz. [cit. 2013-09-26]. Soubor dostupný pod licencí Creative Commons na WWW: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Viktor_Frankl2.jpg